

Кириленко О. П.

доктор економічних наук, професор
Західноукраїнський національний університет
м. Тернопіль, Україна

БЮДЖЕТНА ПРОЗОРИСТЬ ЯК СКЛАДОВА ТРАНСПАРЕНТНОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Однією із засад демократичного управління є транспарентність, яка характеризується відкритістю, прозорістю та доступністю інформації про діяльність органів влади і управління. Транспарентність необхідна громадянському суспільству, що складає основу для формування підконтрольності і підзвітності державної та місцевої влади. Таким чином, транспарентність можна розглядати як ключову ознаку демократії.

Відкритість діяльності органів влади передбачає надання громадянському суспільству повної інформації про процеси ухвалення рішень та рух грошових коштів. Інформація, яка оприлюднюється, повинна бути доступною, тобто зрозумілою і легкою для пошуку. Крім того, користувачі інформації повинні мати змогу перевіряти достовірність тих даних, які надає орган влади. Найважливішою ознакою транспарентності є підзвітність органів влади, що передбачає відповідальність їх за свої дії або бездіяльність.

Основними позитивними наслідками практичного застосування принципу транспарентності в діяльності органів влади є підвищення ефективності управління, посилення зв'язків влади з громадськістю, що досягається за допомогою різноманітних інструментів, підвищення довіри населення до влади, обмеження можливостей для прийняття корумпованих рішень і зловживань.

Однією з найважливіших сфер державного управління є фінансова і, в тому числі, бюджетна система. Саме в бюджетах відбувається акумуляція і рух публічних коштів, що потребує застосування принципу транспарентності або

бюджетної прозорості. Наприкінці ХХ століття було створено міжнародну некомерційну організацію «Міжнародне бюджетне партнерство», яка уже понад 20 років проводить аналізування рівня бюджетної прозорості більше ніж 120 країн. Метою діяльності даної організації є забезпечення відкритості бюджету для громадянського суспільства, що сприятиме більш ефективному використанню державних коштів, зокрема їх спрямування на подолання бідності населення та покращення якості державних послуг. Моніторинг рівня бюджетної прозорості окрім міжнародних, здійснюється також і національними організаціями, зокрема в Україні у сфері транспарентності місцевих фінансів діє Громадське партнерство «За прозорі місцеві бюджети». Аналітичні матеріали та визначені партнерством показники бюджетної прозорості можуть бути використані органами місцевого самоврядування для вдосконалення управління бюджетним процесом на місцевому рівні. Індекс прозорості місцевих бюджетів визначається за методикою, розробленою на основі українського законодавства, а також міжнародних стандартів прозорості публічних фінансів. Основними є три параметри: «відкритість інформації, прозорість ухвалення рішень та залучення громадян, застосування інноваційних практик» [1].

За результатами 2025 року середній індекс прозорості бюджетів в обласних центрах становив 40% із 100%, що відповідає задовільному рівню. Перші позиції у рейтингу посіли такі міста: Вінниця (70%), Тернопіль (62%), Івано-Франківськ (53%), Одеса (51%) та Житомир (50%). Разом з цим, у більшості обласних центрів було досягнуто лише задовільний рівень прозорості (19-48%) [1].

Середній рівень інформаційної відкритості бюджетних даних у 2025 році становив 51%, причому 13 міст перевищили середній показник; найкращий результат у Тернополі (72%). Проте рівень залучення громадян до бюджетного процесу в 22 обласних центрах був меншим за 40%. Інновативність бюджетного процесу залишається занадто поодиноким за середнього показника 34% і жоден з обласних центрів не продемонстрував інновативний рівень бюджетної прозорості, хоча і немає зовсім непрозорих обласних бюджетів. В зоні ризику

непрозорих місцевих бюджетів опинилися такі міста: Херсон, Краматорськ, Чернігів, Полтава та Харків (19–27%) [1].

Основні висновки Громадського партнерства «За прозорі місцеві бюджети» полягають у такому:

- для міст з низькими показниками бюджетної прозорості характерний низький рівень дотримання базових вимог законодавства про доступ до бюджетної інформації;
- спостерігаються тенденції щодо поступового зменшення рівня залученості жителів до процесу ухвалення рішень, що при наявності необхідної законодавчої бази «свідчить про відсутність не стільки умов, скільки політичної волі щодо реалізації інструментів участі» [1];
- інновативні практики, які неунормовані в законодавстві, «поступово починають більш активно просувати цифровізацію: створюють окремі платформи, сайти, розділи щодо бюджетів, публічних обговорень, бюджетів участі, платформ відкритих даних, закупівель тощо» [1].

Підводячи підсумок необхідно зазначити, що транспарентність державного управління і, зокрема, бюджетну прозорість необхідно розцінювати як необхідну умову для розвитку демократії. Відкритість, достовірність і доступність інформації про бюджет становить підґрунтя для здійснення ефективного державного і громадського контролю за рухом публічних коштів. Підвищення рівня бюджетної прозорості набуває особливого значення для зміцнення довіри міжнародних партнерів до України, особливо в сучасних складних умовах воєнного стану. Наявні у бюджетній практиці як негативні, так і позитивні тенденції потребують глибокого дослідження, а сформовані громадськими інституціями рекомендації – застосування у державному управлінні.

Список використаних джерел

1. Інформують, але не залучають: міста-лідери та аутсайтери Індексу прозорості бюджетів. URL: <https://probudget.org.ua/>